

УДК 324(497.12)''2004''  
DOI: 10.5937/pr82-52509  
Прегледни рад

Политичка ревија  
4/2024.  
Vol. 82  
стр. 81-111

*Петар Матић\**

*Институт за политичке студије, Београд*

*Марко Мијатовић\*\**

*Београд*

## **ДА ЛИ СУ ЕВРОПСКИ БИРАЧИ МОТИВИСАНИ? СЛУЧАЈ ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ 2024. ГОДИНЕ**

### **Сажетак**

Избори за европски парламент у Републици Словенији 9. јуна 2024. године део су ширег изборног процеса на коме се бира девет словеначких посланика у Европски парламент за предстојећи мандатни период 2024–2029. године. Циљ овог рада је да опише и у основним цртама објасни укупан словеначки и европски контекст избора, посебне карактеристике словеначке политичке сцене, као и резултате ових избора. И овом приликом је дошла до изражаја традиционална идеолошка подела словеначког друштва на линији десница-центар-левица, на средини мандата лево-центристичке Владе Роберта Голоба, у изборном систему који фаворизује велике националне странке (пропорционални систем са једном изборном јединицом без цензуса, уз преференцијално гласање), те традиционално ниске излазности на европским изборима у Словенији. Паралелно одржани саветодавни референдуми о промени изборног система (увођење преференцијалног гласања), те о законима о медицинској

---

\* Имејл адреса: pmatic75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762.

\*\* Имејл адреса: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287.

еутаназији, гајењу и преради конопље у медицинске сврхе, гајењу конопље за ограничену, личну употребу осликали су и неке од приоритета Владе и жељу за повећањем излазности на упоредо одржаним Европским изборима, али и дали одговоре десне опозиције и коначну одлуку грађана.

**Кључне речи:** европски избори, Словенија, политичке партије, референдуми, изборни систем, контекстуална политичка анализа

## УВОД

У овом раду желимо да представимо у основним цртама институцију Европског парламента, као и кратки историјат страначког система и одржавања избора за Европски парламент у Републици Словенији, која у овој години обележава две деценије чланства у Европској унији. Чланство у Европској унији Словенији је донело још једне изборе у изборном календару, који су до сада исказали у тој земљи своје посебности (доминација великих националних странака, мала заинтересованост и излазност грађана за њих, посебно на супрот националним изборима и др). Наравно, највећу пажњу посветићемо друштвено-политичком контексту европских избора у Словенији, њиховим актерима, односно резултатима и последицама. Избори за Европски парламент се у литератури неретко тумаче као другоразредни, с обзиром на реални опсег моћи коју он поседује у односу на друге институције. Ово се, такође, односи на генерални став бирача према Европској унији, који је посматрају као недовољно јасну, с обзиром на постојеће институционалне аранжмане (Матић 2008, 1069). Неки аутори сматрају да је недовољно посматрати политичко представљање унутар Европске уније кроз деловање политичких партија, с обзиром на својеврсни институционални *melange* (Nix and Lord 1997). Упркос настојањима институционалних дизајнера да унапреде позицију Европског парламента кроз иновације, он и надаље остаје представничко тело са значајно суженим функцијама и надлежностима (Radić Milosavljević 2015, 46). Ово условљава да се европски избори у литератури третирају као другоразредни (Reif and Schmidt 1997; Marsh 1998; Bartels 2023). Последњи изборни циклус

европских избора је од неких истраживача тумачен као критична тачка (European Policy Center 2024, 2). Ми ћемо у овом раду настојати да укажемо на специфичности везане за институционални дизајн изборног система за словеначке представнике у Европски парламент. Такође, представићемо кључне статистичке податке везане за расподелу гласова и мандата након последњег изборног циклуса. Рад ће неизбежно садржати и елементе контекстуалне политичке анализе, како би се представили сви битни фактори који су посредно и непосредно утицали на ток и резултате наведених избора.

## **ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ – ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ**

Европски парламент је један од најважнијих органа унутар институционалне хијерархије Европске уније, који се бира непосредно и који тако има висок степен легитимности (Vajdenfeld i Vesels 2005, 129). Он надстраначки повезује националне странке у надстраначке политичке групе сличних политичких афилијација (121). Међу њима предњаче: Европска народна партија (EPP), Партија европских социјалиста (PES), Савез либерала и демократа за Европу (ALDE), Европски конзервативци и реформисти (ECR), Идентитет и демократија (ID), Европска партија зелених, те Партија европске левице уз представнике странака које не припадају ниједној од ових група. Током свог деловања Европски парламент је од оснивања Бриселским актом 1976. године и првог конституисања 1979. године постепено ширио своје надлежности од представничког тела са slabим овлашћењима до органа са јасном законодавном, надзорном и изборном функцијом (Brezovšek, Naček i Kukovič 2016, 242). У Европском парламенту Република Словенија првобитно је имала седам посланика у Европском парламенту. Доцнијим измена, на основу демографских кретања, број посланика из Словеније повећан је на осам, а потом на девет.

У Европском парламенту тренутно се бира 720 посланика (плус председник), док мандат посланика у Европском парламенту траје пет година. Уговором из Мастрихта (1993) обезбеђено је право гласа, у свакој чланици Европске уније, свим држављанима земаља чланица које имају стални боравак у другој држави – чланици. Право гласа на овим изборима је имало око 373 милиона бирача у 27 држава чланица Европске уније.

## ПОЛИТИЧКИ И СТРАНАЧКИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СЛОВЕНИЈЕ

Република Словенија 1991. постаје самостална одвајањем од некадашње Југославије и по карактеру је унитарна држава. У турбулентном периоду осамостаљења, није изостала ни јака политичка динамика која је пратила линије расцепа по линији десница-центар-левица, при чему је у периоду од 1990. до 1992. постојало чак 131 странка (Lukšič 2001, 38), али се тај број доцније смањивао и 2001. износио 34 (43) или 2017. пак 30 (Kovačević 2019, 34). И поред ренесансе броја партија у новоформираном словеначком вишестраначком систему, на првим изборима на њима узима учешћа само један мањи део њих (1990 – 17, 1992 – 33, 1996 – 18, 200 – 16, 2004 – 23), итд. (Fink Hafner 2006, 374).

Уједно, после увођења вишепартијског система у Словенији, највећу предност су имале странке претходног режима, или „трансформисане друштвено-политичке организације” (садашње Социјалдемократе – СД, као наследник Савеза комуниста Словеније, односно Либерална демократија Словеније – ЛДС, као наследник некадашњег Савеза социјалистичке омладине Словеније) које су већ имали наслеђену организациону структуру широм земље. Опозиционим партијама је формирање по тој логици ишло далеко теже, па је за организационо покривање Словеније требало више од једне деценије (380–381). Већ од средине 1990-их у Словенији се формирају „два мање-више непомирљива блока – у првом су превладавале странке које су настале из политичких организација насталих у комунистичком раздобљу, а у другом странке које су се од словеначке независности формирале од почетка – саме себе су се прозвале странке ’словеначког пролећа’. Врхунац подела био је и бојкот манифестације 50 година од краја Другог светског рата од стране десних ’пролећарских’ странака” (Vodopivec 2021, 366).

Имајући наведено у виду од самог почетка вишестраначја у Словенији се формира биполарност (на линијама комунизам-антикомунизам или пак левица-десница), а која је донекле успела да се реши пропорционалним системом избора на националном нивоу, који је имплицирао коалиционе владе, односно тражење кроз постизборни дијалог довољне већине у кључним питањима словеначког друштва (Fink Hafner 2006, 381).

Простор левице и центра су заузели делови бившег Савеза комуниста Словеније, односно Савез комуниста Словеније – Странка демократске обнове и Савез социјалистичке омладине Словеније – Либерални савез (касније Либерално-демократска странка и Либерална демократија Словеније). Већ на првим изборима 1990. године дошло до њиховог разилажења на леву, социјалдемократску и центристичку, либералнију струју. Словеначка левица је одржавала свој утицај држањем позиције председника Словеније од стране њеног лидера Милана Кучана у прва два петогодишња мандата и парламентарном позицијом Здружене листе социјалдемократа – ЗЛСД (од 1993. уједињених бившег Савеза комуниста – Странке демократске обнове, Социјалдемократске уније, те делова Социјалистичке странке и Радничке странке). Касније је странка променила име у Социјалдемократе (СД). Током 2014. формирана је и наглашеније коалиција странака левичарског опредељења коалиције под називом Левица (коју су чинили Иницијатива за демократски социјализам, Странка за одрживи развој Словеније и Демократска странка рада), која 2017. постаје странка и почиње да игра све интензивнију улогу у политичком животу Словеније.

Простор политичког центра заузела је центристичка Либерална демократија Словеније – ЛДС, раније Либерални савез (формално наследник Савеза социјалистичке омладине Словеније, формацијског дела Савеза комуниста Словеније) чији је први председник био Јожеф Школч, а потом од 1992. године под лидерством последњег словеначког члана Председништва СФРЈ Јанеза Дрновшека. Услед драстичног пада утицаја ЛДС после 2008. године, водеће либералне опције (које воде такозвана „нова лица“) постају Странка модерног центра (СМЦ) професора Правног факултета Мирослава Церара на изборима 2014. године, Листа Марјана Шареца (ЛМШ) дугогодишњег градоначелника Камника Марјана Шареца на изборима 2018. године (Vodopivec 2021, 396-398). Исти случај се догодио и са Покрет Свобода менаџера енергетске компаније ГЕН И Роберта Голоба на изборима 2022. године, који је победио на изборима у априлу те године, иако је Покрет основан у јануару исте године.

Простор деснице, односно странака „словеначког пролећа” заузимали су интелектуални кругови либералних и десних, али и социјалдемократских опредељења који су се у словеначкој јавности појавили још 1980-их и из којих су настале странке тзв. словеначког пролећа, како се неретко назива период краја осамдесетих година ХХ

века када се у Словенији почело отворено говорити о самосталности од Југославије. Те странке су пре свих: 1) Словеначка демократска странка (која је настала из првобитне Социјалдемократске странке Словеније дисидената Јоже Пучника и Франце Томшича која је од 1993. године под лидерством Јанеза Јанше и од тада је дијаметрално променила политику од социјалдемократске у правцу десне, популистичке странке); 2) Словеначка људска странка (СЛС) заснована у првом реду на заштити интереса и права земљорадника; 3) Нова Словенија – хришћанска народна странка (НС), умерено десно са карактеристичном клерикалном компонентом, а која је настала 2000. године услед неслагања унутар фузионисане странке СЛС коју су формирали некадашњи Петерлеов СКД и Подобников СЛС (Lukšič 2001, 40–42).

У погледу историјата доминације политичких струја, после прве две године „десне” владе (1990–92) коју чини коалиција ДЕМОС (Словеначка демократска заједница, Социјалдемократски савез Словеније, Словеначки хришћански демократи, Зелена странка, Словеначки сељачки савез, Обртнишка странка, Странка Сиви Пантери), долази до растуће доминације ЛДС у политичком животу Словеније (39) и која ће, различитим политичким аранжманима (са ЗЛСД, СЛС и др) и остати пре у њеној извршној власти до 2004. године (уз петомесечну паузу „десне” владе током 2000. године) и држати позицију председника државе Јанез Дрновшека, све до смрти 2008. године (Lukšič 2001, 37–44; Rogelj 2021, 74–79). Поред прављења разних коалиција, дуговечности ЛДС доприносио је и политички прагматизам, и идеолошко померање на центристичке, па и десније позиције (Fink Hafner 2006, 375).

Први цели мандат у извршној власти десница под СДС Јанеза Јанше имала тек у периоду 2004–2008 (Zver 2019, 81). Након тзв. Прве Јаншине владе (2004–2008) поново долази до превласти лево-либералних опција. После Владе Б. Пахора (2008–2012), поново на кратак период на власт долази десна тзв. Друга Јаншина влада (2012–2013), да би потом опет дошло до преваге лево-либералних влада, под руководством Аленке Братушек (2013–2014), Мирослава Мира Церара (2014–2018) и Марјана Шареца (2018–2020). У политички чудној ситуацији уочи саме Ковид епидемије премијер Марјан Шарец подноси оставку, а у марту 2020. године на власт долази тзв. Трећа влада Ј. Јанше (2020–2022). После парламентарних избора 2022. године коначно долази до превласти лево-либералне опције и формирања

Владе Р. Голоба. Читава кратка ретроспектива коалиционих влада Словеније након осамостаљења указује на доминацију либералних и левих партија у односу на десницу која је на власти свега непуну трећину наведеног периода (Мијатовић 2023, 40).

Уједно, партијски систем Словеније можемо карактерисати као систем са умереним или ограниченим вишепартизмом јер постоји константа коалиционих влада у којој имамо једну партију са значајним резултатом али не и натполовичном већином, па се владајућа већина формира са мањим партијама, уз извесна одступања до којих је дошло нпр. 2011. и 2014, али и 2018. године када је формирана мањинска Влада (Ковачевић 2019, 37).

У политиколошком смислу, како описује актуелну политичку сцену словеначка политиколошкиња Даница Финк Хафнер (*Danica Fink Hafner*) Словенији је за 30 година вишестраначја дошла до ситуације да су „водеће, велике ’старе’ партије почеле да искључиво следе јавно мњење како би се максимизирала корист за страначке елите, док су се нове странке углавном релативно уски политички одбори за вођење предизборних кампања око којих се широм земље формирају замеци страначке организације, које заправо то нису – обе тенденције су штетне за демократију” (Fink Hafner, 2022).

Избори за Европски парламент у Републици Словенији спровode се равномерним петогодишњим размацима од 2004. Дакле, укупно је пре овогодишњих избора одржано четири изборна циклуса (2004, 2009, 2014 и 2019). У прва два циклуса 2004. и 2009. Словенија бира седам посланика, 2014. и 2019. године осам посланика, а 2024. их је бирала девет (сходно одлуци Европског савета 2023/2061 од 22. септембра 2023. године о измени квота за избор посланика у Европски парламент за период 2024–2029, услед демографских кретања и промена (Evropski svet – Svet Evropske unije 2023).

У погледу изборног система, који се код избора европских посланика разликује од националних избора – уместо 10 изборних јединица код националних избора постоји само једна где се бирало (овог пута) девет посланика са системом пропорционалног избора, једног преносивог гласа и преференцијалног гласања – до пуног изражаја долазе тежње за „национализацијом политике” (Caramani 2004, 289–290) и фаворизовања великих националних партија. Одређену прилику за тражење „свог места под сунцем” мале странке су имале у чињеници мале излазности поготово бирача *mainstream* партија, али ни то није довело (као у неким другим земљама) до

њихове промоције на европским изборима. Иако цензус на изборима не постоји, чињеница је да је странка са дугом парламентарном традицијом и значајним поверењем бирача – СД добила мандат са најмањим процентом освојених гласова 2014. године, али и за то им је било потребно релативно високих 8,08% гласова на националном нивоу.

На првим европским изборима 13. јуна 2004. године, на којима је гласало 28,3% бирача (европски просек је био 45,7%). Од 13 изборних листа (и 91 кандидата) највише гласова добила је Нова Словенија 23,57% гласова, а потом Либерално-демократска странка 21,91%, Словеначка демократска странка 17,65%, Социјалдемократе 14,15% и Словеначка људска странка 8,41%. За посланике су изабрани посланици – НСи 2, ЛДС 2, СДС 2 и СД 1.

Сходно својим политичким афилијацијама НСи и СДС су постали део Европске народне партије – ЕПП, ЛДС либералне коалиције Алијансе европских либерала и демократа – АЛДЕ, а СД Партије европских социјалиста – ПЕС.

На наредним европским изборима 7. јуна 2009. године гласало је 28,33% бирача (европски просек 42,97%) и победила је СДС са 26,66% гласова, а потом су следиле Социјалдемократе – 18,43%, Нова Словенија – 16,58% и Либерална демократија Словеније – 11,48%, Зарес – 9,76%. Мандате су освојили: СДС 2, СД 2, ЛДС 1, Зарес 1. (Zver 2019, 110, 191). Посланици СДС и НСи постају део ЕПП, СД постаје део ПЕС, а ЛДС и Зарес коалиције АЛДЕ.

Због промене броја представника сваке државе-чланице, као последице усвајања Лисабонског уговора, а услед тога и промене Закона о избору посланика у Европски парламент из Републике Словеније, 2011. године Словенија добија још једног европског посланика, и то место је припало СДС (Brezovšek, Наћек и Kukovič 2016, 243–244), тако да је распоред посланика у периоду 2011–2014 био – СДС 3, СД 2, ЛДС 1 и Зарес 1.

Пет година касније, 25. маја 2014. године, на европским изборима у Словенији гласа 24,55% гласача (европски просек 42,61%). На изборима поново победу односи СДС са 24,78%, коалиција НСи и СЛС – 16,60%, коалиција „Верјамем” Листа Игора Шолтеса – 10,33%, ДеСУС – 8,12% и СД – 8,08%. Посланичка места су добили СДС 3, коалиција НСи 2 (НСи 1 и СЛС 1), коалиција „Верјамем” 1, ДеСУС 1 и СД 1. Посланици СДС, НСи и СЛС постају део ЕПП, „Верјамем”



Листа Игора Шолтеса део Зелених – Европског слободног савеза и СД део ПЕС (Zveg 2019, 141-142, 191).

Коначно, на европским изборима 26. маја 2019. године гласа 28,89% (европски просек 50,62%) опет већину односи СДС у коалицији са СЛС – 26,25%, СД добија 18,66%, Листа Марјана Шареца 15,44%, а НСи – 11,14. Према расподели мандата, коалиција СДС–СЛС добија 3 (СДС 2 и Нова људска странка - НЛС 1), СД 2, ЛМШ 2 (два посланика ЛМШ прешла су у редове Покрета Слобода након фузије две странке 2022. године) и НСи 1. Посланици СДС, НСи и НЛС (од почетка 2023. године НЛС фузионисала се са СДС) деловаће под окриљем ЕПП, СД под окриљем ПЕС, а ЛМШ у европској породици либералних партија АЛДЕ (RENEW).

Карактеристично, излазност на европским изборима је у Словенији најнижа од свих других избора – 28,3% (2004), 28,25% (2008), 24,55% (2014) и 28,99% (2019). То добија на значају имајући у виду да парламентарни избори у Словенији изазивају велику пажњу јавности и на њима је 2022. године излазност била високих 70,97%.

Има мишљења да је ниска излазност на европске изборе у Словенији (често тек на половини европског просека) последица генералног разочарања у политику, као и незаинтересованости и неразумевања бирача. При томе, кључни чинилац при избору европских посланика у Словенији била је харизма и поверење у поједине кандидате, као што је то изразито био случај са посланицима СД Борута Пахора 2004. или Тање Фајон 2014. године (Brezovšek, Naček i Kukovič 2016, 244–245).

## **ИСТОРИЈАТ ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ**

Словенија је 2004. године ушла у чланство Европске уније и НАТО, што су још од њеног осамостаљења били њени стратешки циљеви (Vodopivec 2021, 371). Саветодавни референдум о приступању Словеније Европској унији и НАТО спроведен је 23. марта 2003. године. На њима је учествовало 60,44% бирача, од којих се за чланство у Европској унији одлучило високих 89,64%, а против 10,36% гласача. Чланство у НАТО јесте имало јасну већину, али значајно мању него чланство у Европској унији, тако је 66,08% гласало за улазак, а против 33,92% (378).

Једна од последица уласка у Европску унију била је и то да су словеначки грађани, поред гласања на националним и локалним изборима, али и за Словенију карактеристичним референдумима (законодавним и саветодавним), добили прилику да узму учешћа у изборима за Европски парламент.

Једна од последица уласка у Европску унију била је и то да су словеначки грађани, поред гласања на националним и локалним изборима, али и за Словенију карактеристичним референдумима (законодавним и саветодавним), добили прилику да узму учешћа у изборима за Европски парламент.

Избори за Европски парламент у Републици Словенији спроводе се равномерним петогодишњим размацама од 2004. Дакле, укупно је пре овогодишњих избора одржано четири изборна циклуса (2004, 2009, 2014 и 2019). У прва два циклуса 2004. и 2009. Словенија бира седам посланика, 2014. и 2019. године осам посланика, а 2024. их је бирала девет (сходно одлуци Европског савета 2023/2061 од 22. септембра 2023. године о измени квота за избор посланика у Европски парламент за период 2024–2029, услед демографских кретања и промена (Evropski svet – Svet Evropske unije 2023).

У погледу изборног система, који се код избора европских посланика разликује од националних избора – уместо 10 изборних јединица код националних избора постоји само једна где се бирало (овог пута) девет посланика са системом пропорционалног избора, једног преносивог гласа и преференцијалног гласања – до пуног изражаја долазе тежње за „национализацијом политике” (Caramani 2004, 289–290) и фаворизовања великих националних партија. Одређену прилику за тражење „свог места под сунцем” мале странке су имале у чињеници мале излазности поготово бирача *mainstream* партија, али ни то није довело (као у неким другим земљама) до њихове промоције на европским изборима. Иако цензус на изборима не постоји, чињеница је да је странка са дугом парламентарном традицијом и значајним поверењем бирача – СД добила мандат са најмањим процентом освојених гласова 2014. године, али и за то им је било потребно релативно високих 8,08% гласова на националном нивоу.

На првим европским изборима 13. јуна 2004. године, на којима је гласало 28,3% бирача (европски просек је био 45,7%). Од 13 изборних листа (и 91 кандидата) највише гласова добила је Нова Словенија 23,57% гласова, а потом Либерално-демократска странка

21,91%, Словеначка демократска странка 17,65%, Социјалдемократе 14,15% и Словеначка људска странка 8,41%. За посланике су изабрани посланици – НСи 2, ЛДС 2, СДС 2 и СД 1.

Сходно својим политичким афилијацијама НСи и СДС су постали део Европске народне партије – ЕПП, ЛДС либералне коалиције Алијансе европских либерала и демократа – АЛДЕ, а СД Партије европских социјалиста – ПЕС.

На наредним европским изборима 7. јуна 2009. године гласало је 28,33% бирача (европски просек 42,97%) и победила је СДС са 26,66% гласова, а потом су следиле Социјалдемократе – 18,43%, Нова Словенија – 16,58% и Либерална демократија Словеније – 11,48%, Зарес – 9,76%. Мандате су освојили: СДС 2, СД 2, ЛДС 1, Зарес 1. (Zver 2019, 110, 191). Посланици СДС и НСи постају део ЕПП, СД постаје део ПЕС, а ЛДС и Зарес коалиције АЛДЕ.

Због промене броја представника сваке државе-чланице, као последице усвајања Лисабонског уговора, а услед тога и промене Закона о избору посланика у Европски парламент из Републике Словеније, 2011. године Словенија добија још једног европског посланика, и то место је припало СДС (Brezovšek, Наћек i Kukovič 2016, 243–244), тако да је распоред посланика у периоду 2011–2014 био – СДС 3, СД 2, ЛДС 1 и Зарес 1.

Пет година касније, 25. маја 2014. године, на европским изборима у Словенији гласа 24,55% гласача (европски просек 42,61%). На изборима поново победу односи СДС са 24,78%, коалиција НСи и СЛС – 16,60%, коалиција „Верјамем” Листа Игора Шолтеса – 10,33%, ДеСУС – 8,12% и СД – 8,08%. Посланичка места су добили СДС 3, коалиција НСи 2 (НСи 1 и СЛС 1), коалиција „Верјамем” 1, ДеСУС 1 и СД 1. Посланици СДС, НСи и СЛС постају део ЕПП, „Верјамем” Листа Игора Шолтеса део Зелених – Европског слободног савеза и СД део ПЕС (Zver 2019, 141–142, 191).

Коначно, на европским изборима 26. маја 2019. године гласа 28,89% (европски просек 50,62%) опет већину односи СДС у коалицији са СЛС – 26,25%, СД добија 18,66%, Листа Марјана Шарца 15,44%, а НСи – 11,14. Према расподели мандата, коалиција СДС-СЛС добија 3 (СДС 2 и Нова људска странка - НЛС 1), СД 2, ЛМШ 2 (два посланика ЛМШ прешла су у редове Покрета Слобода након фузије две странке 2022. године) и НСи 1. Посланици СДС, НСи и НЛС (од почетка 2023. године НЛС фузионисала се са СДС) деловаће под

окриљем ЕПП, СД под окриљем ПЕС, а ЛМШ у европској породици либералних партија АЛДЕ (RENEW).

Карактеристично, излазност на европским изборима је у Словенији најнижа од свих других избора – 28,3% (2004), 28,25% (2008), 24,55% (2014) и 28,99% (2019). То добија на значају имајући у виду да парламентарни избори у Словенији изазивају велику пажњу јавности и на њима је 2022. године излазност била високих 70,97%.

Има мишљења да је ниска излазност на европске изборе у Словенији (често тек на половини европског просека) последица генералног разочарања у политику, као и незаинтересованости и неразумевања бирача. При томе, кључни чинилац при избору европских посланика у Словенији била је харизма и поверење у поједине кандидате, као што је то изразито био случај са посланицима СД Борута Пахора 2004. или Тање Фајон 2014. године (Brezovšek, Naček i Kukovič 2016, 244–245).

## **ИЗБОРНА ПРАВИЛА ЗА ИЗБОРЕ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ**

У складу са поменутиим правилима за избор посланика у Европски парламент, и европски посланици у Словенији се бирају по пропорционалном систему, у примену Д Онтове методе без цензусног прага и са могућношћу преференцијалног гласања (*Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament 2002*).

Избори се расписују најраније 135 дана, а најкасније 75 дана уочи избора од стране председника Републике.

Кандидатске листе могу подносити политичке странке, коалиције или пак сами гласачи. Ако листу подноси једна странка, потребна је подршка четири посланика у Државном збору или хиљаду бирача. Листу коалиције коју чини две или више странака мора да подржи или шест посланика или хиљаду и пет стотина бирача. Самостално, бирачи могу поднети своје кандидатске листе које морају бити подржане са по три хиљаде потписа.

Право на кандидатуру имају пунолетни држављани Словеније или пак држављани других држава Европске уније који имају право на стални боравак у Словенији. Сваки пол на кандидатским листама мора бити заступљен са најмање 40%.

Добијени мандати се израчунавају на основу броја добијених гласова, при чему се редослед на листи може променити ако поједини

кандидат добије довољан број преференцијалних гласова. Висина потребних преференцијалних гласова се одређује тако да се укупан број гласова које је добила кандидатска листа подели са двоструком вредношћу кандидата на листи. Уколико ниједан кандидат тај услов не испуњава, онда се мандати деле по првобитном редоследу на листи (чл. 3).

## **ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ**

У складу са прописаном процедуром, председница Републике Словеније Наташа Пирц Мусар расписала је 23. фебруара 2024. године изборе за Европски парламент у Републици Словенији за 9. јун 2024. године (Uradni list Republike Slovenije, br. 15/2024).

Иначе, вољом парламентарне већине лево-либералне владе коју чине Покрет Слобода, Социјалдемократе и Левица за исти дан расписани су саветодавни референдуми, и то о: уређивању права на помоћ при добровољном прекидању живота; о преференцијском гласању приликом избора у Државни збор, о гајењу и коришћењу конопље у медицинске сврхе, као и о гајењу и преради конопље за ограничену, личну употребу (Uradni list Republike Slovenije, br. 35/2024).

Друштвено-политички контекст европских избора у Словенији чиниле су релативно стабилни двогодишњи период Владе коју од 2022. године чине Покрет Слобода, СД и Левица. Наравно, наведени период није био лишен политичке динамике и напетости. Јавност Словеније су окупирали већ деценијско питање реформе јавног здравства, економског развоја, радних играција, безбедности граница, уз стално присутне напетости поделе на десни и центристичко-леви блок партија, који су у перманентном идеолошком сукобу око погледу на историју Словеније у Југославији и њеном осамостаљењу, као и укупног искуства самосталне државе.

Носећа странка коалиција – Покрет Слобода била је највише под лупом јавности, услед велике подршке коју је добила парламентарним изборима 2022. године са лидером, политички релативно неискусним Робертом Голобом. Покрет Слобода је наставио традицију својих либералних претходника (Странка модерног центра – СМЦ или пак Листе Марјана Шарца – ЛМШ), чија је нагла популарност

исказана на изборима на којима су стреловито дошли на власти, полако падала током мандата. Ипак, за две године мандата Покрет Слобода пак није имао већих афера, а премијер Голоб је лако посезао и за променама у министарском саставу. Са кадровским решењима, као нова странка, Покрет Слобода имала је одређених проблема, па је тако јако одјекнула релативно брзо смена министарке полиције Татјане Бобнар, која је касније премијера Голоба оптуживала „за жељу за политичким утицајем на рад полиције”.

Друга странка коалиције – СД чини се да је највише трпела од афера у јавности. Доминирале су теме „афере Москович” (позната чињеница да се централа СД у Љубљани налазила у национализованој згради јеврејске породице Москович која је страдала у Холокаусту), „афера Судска зграда” (која је заправо представљала корупционашку аферу у којој је Министарство правде под функционерком СД Доминике Шварц Пипан купила зграду за нови суд у Љубљани за 7,7 милиона евра од приватне фирме са којом је приватно била посредно повезана, а која је исти објект 2019. године купила за 1,7 милиона евра). Томе треба додати и константни пад поверења јавности у председницу и министарку иностраних послова Тању Фајон. Нужност промена у СД условила је и избор новог председника средином априла 2024. године – Матјажа Хана, дугогодишњег високог функционера и народног посланика i (Daugul 2024)

Услед лоших изборих резултата на председничким, па и парламентарним и локалним изборима у Левици, која по први пут као странка крајње левице улази у извршну власт 2022, долази до промене на месту лидера, па тако уместо Луке Месеца на место координатора (председника) Левице долази функционерка странке и министар културе Аста Вречко.

Не треба посебно наглашавати да јака опозициона СДС (под вођством Јанеза Јанше, који је на том месту већ 31 годину) већ од избора Владе 2022. године спроводи јаку, агресивну кампању против власти, и користи свој опозициони положај за законодавне иницијативе и јачање свог политичког положаја. Из редова СДС су се низале оптужбе на рад Владе, уз неретке иницијативе за смене министара и интерпелације (иницијативе у Државном збору за гласање о поверењу Влади).

Тако је током саме кампање за европске изборе (која у Словенији траје званично 30 дана), покренута је иницијатива у Државном збору којом се тражи испитивање рада енергетске компаније ГЕН-И у

којој је радио актуелни премијер Словеније и председник Покрета Слобода Роберт Голоб.

Ипак, ни СДС није био лишен унутрашњих потреса, па тако све самосталнији у свом деловању народни посланик и кандидат на председничким изборима 2022. године, Анже Логар, од тада инсистира на самосталном политичком ангажману. Остао је посланик СДС у Државном збору, иако није пристао да потпише „изјаву верности СДС до краја посланичког мандата” и основао своју невладину организацију „Платформу за сарадњу”. Има мишљења којима се Логар види као лидер нове странке која би умеренијом платформом придобила нове бираче и формирала парламентарну већину на наредним парламентарним изборима 2026. године, што је Логар у својим медијским наступима оповргава речима да „не жели да креће тежим путем и улази у конфликте са својом странком да би сутра, са неком новом странком постао њен привезак”. Са друге стране, изражава и жељу да се на скупштини странке 2025. у договору са председником СДС Јанезом Јаншом дође на његово место, у склопу „смене политичких генерација” (Mladina 2024). Уједно, СДС је оштро супротстављен са владајућом коалицијом и често наглашава да у наредној, 2025. години очекује ванредне парламентарне изборе.

Сумарно, у периоду након „суперизборне године” 2022. (у којој су одржани редовни председнички, парламентарни и локални избори) словеначку политичку сцену су окупирали пре свега поменуто питање реформе јавног здравства – премијер Голоб је у више наврата наглашавао да је циљ Владе да грађани „имају приступ квалитетном здравственом осигурању, те конституисања пакета права грађана у области здравства уз финансијску одрживост система”, а потом и економије, безбедности, миграција, као и санирања последица катастрофалних поплава у лето 2023. године. Десетак дана уочи европских избора Влада је преко министарке здравља Валентине Јаворник Рупел најавила измене Закона о здравственој делатности којим се најављује јасно одвајање државног и приватног здравства (и забрањује истовремени рад у оба система). Наведене промене закона су изазвале одобравање у јавности имајући у виду дугогодишње проблеме система јавног здравства у Словенији, али и незадовољство међу лекарима. Изашло се и са првим проценама да ће наведено решење довести до додатног одласка 6-7% лекара из јавног сектора (Ferlič Žgajnar 2024).

Актуелна тема је и изградња другог блока Нуклеарне електране Кршко – тзв. НЕК 2, која је планирана за изградњу од 2032. до 2039. и по првим пројекцијама би коштала од 9,3 до 15,4 милијарде евра. Иначе, актуелна Влада за новембар 2024. планира и саветодавни референдум о изградњи другог блока Нуклеарне електране Кршко. Уједно, све су јаснији били наговештаји да ће Влада Роберта Голоба од 2025. године ући значајније у пројекат државног финансирања изградње непрофитних станова (иницијално је то била идеја коалиционог партнера Левице), да је у том правцу држава спремна да одвоји 100 милиона евра годишње, те да је планирана изградња 20.000 станова (Трампуш 2024).

У ширем, контексту Европске уније како су то потенцијали словеначки аналитичари, између осталог и социолог Јоже Вогринц, истиче се да „Европска унија никада није била у тако лошем стању као сад. Њен углед се, по његовим речима, посебно у Азији и Африци смањује, а у Украјини се све дубље заплиће у скуп рат, у којем Европска уније неће заистински да ратује. САД је свим средствима гурнула Европу у политичку, војну и енергетску зависност, што свакако није у њеном интересу. Трајни интерес Европе је миран суживот са суседима, пре свега Русијом и арапским светом, што опет није у интересу САД која се припрема за сукоб са Кином” (Vogrinc 2024).

На спољнополитичком плану, у актуелним конфликтима на истоку Европе и Блиском Истоку, Словенија активно и доследно подржава украјинску странку у руско-украјинском конфликту (што је готово јединствен став и власти и опозиције, уз извесне резерве Левице око војне помоћи), док је у израелско-палестинском сукобу у потпуности подржала палестинску страну (уз противљење десне опозиције – СДС, НСи). Словенија је иначе четврта европска земља која је признала независност Палестине (одлуком Владе од 30. маја, потврђеном у Државном збору 4. јуна 2024. године), после Шпаније, Ирске и Норвешке.

Словенија је европске изборе 2024. чекала са солидним економским перформансама. Подаци Привредне коморе Словеније говориле су о 2,3% привредног раста у 2023, инфлацијом од 3% и 941.300 запослених лица – незапосленост је износила ниских 3,4%, а просечна нето плата 1445 евра.

Поред организовања предизборних скупова и конвенција, поделе изборних материјала, централни догађај предизборне кампање



догодио се 30. маја када је одржан телевизијски дуел премијера и председника Покрета Слободе Роберта Голоба и председника водеће опозиционе СДС Јанеза Јанше на ТВ Н1 Словеније. У дуелу су размењене оптужбе око полицијских истрага на ТВ Нова 24 блиској СДС и Телекому Словеније (због финансирања рада ове телевизије за време Јаншине владе 2020-22, када се сумња да су државна предузећа, а између осталог и фирме из Мађарске блиске премијеру те земље Виктору Орбану). Пристуна су била и различита гледишта око признања независности Палестине – Голоб је инсистирао да се ради о гесту који доприноси мирном решењу сукоба и потврди да је Словенија, градећи пријатељства са земљама арапског света, налази „на правој страни историје”, док је Јанша (носећи на реверу значку са укрштеном словеначком и израелском заставом) тврдио да се ради о преурањеном кораку и отвореној подршци не Палестинцима, већ Хамасу који у свом програму за циљ има уништење Израела. У прилог својој тези навео је да је Дански парламент иако има леву већину одбио иницијативу за признање Палестине. У погледу европске будућности Голоб је инсистирао на јачој Европској унији инклузивности, солидарност и слободи грађана и борби против десног популизма, док је Јанша инсистирао на безбедности граница Европске уније и одрекао било какву повезаност са појавом тзв. Словеначке одбрамбене страже која је на себе узела обавезу „да Словенију брани од миграната”. По питању миграција Голоб је инсистирао на помоћи Европске уније трећим државама да задржавају мигранте, Јанша је пак указао не велике трошкове младих људи који долазе као азиланти и чији трошак боравка у Словенији износи месечно око 2000 евра, уједно је указао да се сви одбијени азиланти из Италије могу вратити у Словенију – као решење види одбијање давања азила подносиоцима који долазе из држава у којима не траје ратни сукоб и њихов повратак у земљу из које су дошли на путу ка Словенији, као посебно важан види и договор са Хрватском око јаче заштите границе Шенгенског простора, пре свега према Босни и Херцеговини. Голоб ја закључио да у Словенији има 200 хиљада радних миграната, а мање од две хиљаде тражилаца азила, тако да тај проблем не треба преувеличавати. Будућност Европе Голоб види у већем европском јединству а не путу који воде мађарски премијер Виктор Орбан и његов пријатељ Јанез Јанша, док је Јанша нагласио да је будућност Европске уније у поштовању сваке државне-чланице. На питање Роберта Голоба да ли ће СДС напустити ЕПП

– Јанша је рекао да неће ако ЕПП направи коалицију после избора са по једном европском партијом са левике и са деснице, али ако би кренула у савезе са крајњом левицом или зеленима, онда СДС у ЕПП не би било места, па би вероватно из ЕПП настала нека форма уједињавања конзервативних странака.

По питању самосталнијег деловања некадашњег високог функционера и кандидата за председника државе СДС Анже Логара који је 2023. године формирао невладину организацију „Платформа за сарадњу”, Голоб је нагласио да верује да се ради о маневру СДС који се припрема за наредне изборе како би са новом странком умереније деснице проширила изборну базу, док је Јанша, уз уверење да ће Логар формирати своју странку уочи самих наредних парламентарних избора, нагласио је да Логарово солирање на политичкој сцени има подршку свих политичких актера осим словеначких десних странака, јер његово деловање наноси штету само СДС. По питању саветодавних референдума Голоб ће подржати преференцијални глас, право на еутаназију, и право на гајење конопље, али да је против појединачног узгајања марихуане за личну употребу. Јанша је рекао да ће на сва четири референдумска питања одговорити негативно и уједно је поентирао да је „либерално-лева влада нудила старима скраћење листа чекања на операције у јавном здравству, а сада им нуди еутаназију; младима су се нудили станови, а сада се нуди марихуана; словеначко село традиционално не гласа за либерале и левицу – па им се нуди преференцијално гласање и последично већу заступљеност људи из градова у Државном збору, односно одустајање руралног становништва од гласања на изборима. Као једино реалан потребан референдум Јанша види референдум о другом блоку Нуклеарне електране Кршко, али је Влада одлучила да тај референдум одложи за неколико месеци. Провокативно, Јанша је излагање закључио да се на овим изборима и референдумима никада јасније није видело „ко је у Словенији поборник традиције живота, а ко поборник традиције смрти” (N1 2024 ).

У погледу референдумских питања интересантне су биле разлике водећих парламентарних партија.

Табела 1. Ставови водећих словеначких странака о референдумским питања

Саветодавни референдум	Покрет Слобода	СД	Левица	СДС	НСи	Весна – Зелена странка	СЛС
За уређење права на помоћ у добровољном окончању живота (еутаназија)	ДА	ДА	ДА	НЕ	НЕ	ДА	НЕ
За увођење преференцијалног гласа на изборима за државни збор	ДА	ДА	ДА	НЕ	НЕ	ДА	НЕ
За гајење и прераду конопље у медицинске сврхе	ДА	ДА	ДА	НЕ	НЕ	ДА	НЕ
За гајење конопље за ограничену личну употребу	ДА/НЕ	ДА	ДА	НЕ	НЕ	ДА	НЕ

Извор: Истраживања јавног мњења у контексту избора за Европски парламент у Републици Словенији, 9. јун 2024. године.

Традиционално, годинама уназад, у Словенији постоји пракса месечног испитивања јавног мњења које спроводе две водеће агенције Медиана (за дневни лист *Дело*) и Нинамедиа (за дневни лист *Дневник*), док нешто мањи утицај имају агенције за истраживање јавног мњења Парсифал и Великон.

Према подацима из априла 2024. године, поредак странака међу одређеним бирачима је био следећи: СДС 35.1% (Медиана)/38.7% (Нинамедиа), Покрет Слобода 22.9%/26.7%, СД 8.2%/11.1% и НСи 4.4%/8.5%. Мање странке Нинамедиа није истраживала а Медиана је дала процену њихове снаге тако да Ресница има 4.3%, СНС 3.5%, Пирати 3.2%, ВЕСНА 3,1%, СЛС 2,4% и коалиција Конкретно 0.9% (Jančič 2024).

Последње предизборно истраживање, које је објавила агенција Медиана средином маја 2024. показивали су да је најпопуларнија странка СДС 23,2%, Покрет Слобода 17,3%, Нова Словенија 5,6%, СД 4,8%, Левица 4,8%, Весна 4,3%, СНС 2,7%, СЛС 2,1%, Ресница 1,9%, Пиратска странка 1,6%, Наша будућност 0,8%, Наша држава 0,3%,

Конкретно 0,2%, друге опције 0,6%. Са „не знам” одговорило је 21% испитаника, да не би гласало ни за једну политичку опцију рекло је 7,6% испитаника. Није желео да одговори 1%, а празан гласачки листић предало би 0,3% испитаника. Најпопуларнији политичари у земљи су председница, ванстраначка Наташа Пирц Мусар, председник СД Матјаж Хан, народни посланик СДС и бивши председнички кандидат Анже Логар, председница Државног збора из владајућег Покрета Слобода Уршка Клакочар Зупанчич и министарка правде из СД Андреја Катич. Лидери парламентарних странака су ниже пласирани – лидерка Левице Аста Вречко је осма, лидер Покрета Слобода Роберт Голоб девети, лидер СДС Јанез Јанша дванаести, а лидер Нове Словеније Матеј Тонин шеснаести (Ноџевар 2024а).

Наменска истраживања за европске изборе 2024. године у Словенији радиле су агенције Медиана, Нинамедиа и Парсифал, у другој половини маја 2024. године, са одређеним преклапањима (излазност, поредак партија), али и одступањима (популарност партија).

Табела 2. Анкете за европске изборе у Републици Словенији, 9. јун 2024. године

	Медиана	Мандати	Нинамедиа	Мандати	Парсифал	Мандати
Изразност	43%		39%		45,6%	
СДС	20,5%	3-4	29,0%	4	32,8%	4
Покрет Слобода	18,4%	2	21,3%	3	17,5%	2
Нова Словенија	7,8%	1	7,0%	0	12,0%	1
Социјалдемократи	6,5%	1	9,3%	1	9,5%	1
Весна – Зелена странка	7,7%	1	11,5%	1	7,1%	1
Словеначка људска странка	6,0%		6,8%		6,4%	
Демократска странка пензионера Словеније – ДеСУС	1,9%		3,2%		3,5%	
Левица	4,4%		4,8%		3,2%	
Ресница	3,9%		3,4%		3,1%	
Зелени Словеније	1,5%		2,7%		3,1%	
Листа ”Ништа од наведеног”	1,5%		1,0%		1,8%	

Извор: Kos 2024а, 2024б

Као што се види, основне разлике у налазима су у погледу излазности (у распону од 33 до 46,9%). По питању добијених мандата свакако је појединачни фаворит – СДС (3-4 мандата), Покрет Слобода (2-3), СД и Весна – Зелена странка по 1 и Нова Словенија (0-1) мандат.

Агенција Медиана је уочи изборне тишине која у Словенији траје 24 часа објавила и анкете о потенцијалним резултатима саветодавним референдума. Према њима, грађани Словеније подржавају доношење закона који би уређивао помоћ при добровољном окончању живота (за 57,7%, против 32,1%). Такође, подржавају и увођење преференцијалног гласања и на парламентарним изборима (за 64,3%, против 19,6%). Извесних подела има по питању коришћења конопље у медицинске сврхе и за личне потребе, тако да би предлог да Словенија дозволи гајење конопље на својој територији у медицинске сврхе био прихваћен (за 70,1%, против 22,8%), али предлог да се дозволи гајење конопље „за ограничену личну употребу” нема јасну већину – за 45,7%, против 45,7% грађана (Kos 2024a).

## **АКТЕРИ И РЕЗУЛТАТИ ИЗБОРА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У РЕПУБЛИЦИ СЛОВЕНИЈИ, 9. ЈУНА 2024. ГОДИНЕ**

На изборима је учествовало 11 листа и то: Нова Словенија – хришћански демократи (НСи), Весна – Зелена странка (Весна), Словеначка народна странка (СЛС), Социјалдемократе (СД), Покрет Слобода (ПС), Словеначка демократска странка (СДС), Левица, Ресни.ца, коалиција Демократске странке пензионера Словеније (ДеСУС) и Добре државе, Зелени Словеније и „Ништа од тога”. Кандидатска листа странке Пирати одбијена је због недовољног броја потписа. Коначна листа проглашена је одлуком Државне изборне комисије 14. маја 2024. године (*Državna volivna komisija – Republika Slovenija* 2024).

Покушаји предизборног повезивања, пре свега Нове Словеније са СДС, Левице са странкама Весна и Пирати нису успели, тако да су и овог пута све странке на европским изборима већином наступале самостално.

Право гласа на изборима имало је 1.693.29, а гласало је 698.083 (41,34%) бирача.

На изборнима је победила СДС са 204.533 или 30,65% добијених гласова и 4 мандата. На другом месту био је Покрет Слобода са 147.875 или 22,15% и 2 мандата, а потом Весна-Зелена странка са 70.255 или 9,88%, СД са 51.535 или 7,72% гласова и НСи са 51.096 или 7,66% гласова. Весна – Зелена странка, СД и НСи су освојили по један мандат. Релативно близу освајању мандата уместо НСи била је СЛС (разлика је износила 2.923 гласова).

Остале странке, дакле, нису добили мандате у Европском парламенту и то су – СЛС са 48.273 или 7,23%, Левица 31.703 или 4,23%, Ресница 26.494 или 3,97%, ДеСУС и Добра држава 14.779 или 2,21%, Зелени Словеније 10.622 или 1,59% и ”Ништа од тога” са 10.209 или 1,53 % добијених гласова (Državna volivna komisija – Republika Slovenija 2024).

По европским политичким групама: ЕПП је припало пет места (СДС и НСи), либералној ALDE/RENEW два места (Покрет Слобода), ПЕС једно место (СД) и Зеленима/Европском слободном савезу једно место (Весна – Зелена странка).

Табела 3. Упоредни приказ резултата водећих странка на европским изборима 2019. и 2024. године

Странка/ коалиција	Проценти 2019	Мандати 2019	Проценти 2024	Мандати 2024
СДС	-	-	30,65%	4
СДС-СЛС	26,25%	3 (СДС 2, СЛС 1)	-	-
СЛС	-	-	7,23%	-
ЛМШ	15,44%	2 (ЛМШ приступила Покрету Слобода)	-	-
Покрет Слобода	-	-	22,15%	2
СД	18,66%	2	7,72%	1
НСи	11,14%	1	7,66%	1

Извор: Обрада аутора.

Географски посматрано, СДС је у целој Словенији однео релативну победу, изузев у Љубљани, Марибору, Новој Горици, Јесеницама, Трбовљу, те приморским општинама Копер, Изола и Пиран где је победио Покрет Слобода и Кочевју где је победила Весна – Еколошка странка.

Имајући у виду да су ово били и својеврсни „барометар” избори јер се Влада фактички налази на средини мандата, указујемо и на

оквиру пројекцију мандата до које би дошло у Државном збору да су у 9. јуна 2024. године одржани парламентарни избори. Наиме, СДС би имао 31, Покрет Слобода 22, Весна – Зелена странка 10, СД 7, НСи 7, али и странке које нису избориле пролазак у Европски парламент – СЛС 7 и Левица 4. Два сигурна мандата би добила представници тзв. аутохтоних националних мањина – Мађара и Италијана. Ова пројекција показује да би странке деснице – СДС, НСи и СЛС имале већину за састављање Владе – 45, док би странке актуелне Владе – Покрет Слобода, СД и Левица имале 33 посланика (сада их у Државном збору имају 53) и вероватно би могле да рачунају на подршку Весна – Зелене странке са 10 мандата, што укупно у збиру даје 43. Два посланика мађарске и националне мањине обично се приклањају већини коју формирају странке које формирају странке већинског народа.

Уједно, политичкој странци Ресница (насталој 2021. године и неретко у јавности повезивана са тадашњим премијером и лидером СДС Јанезом Јаншом) за прелазак 4% националног цензуса недостајало је 1.492 гласа, што би им гарантовало бар три мандата у Државном збору и били би језичак на ваги за формирање будуће владајуће већине.

Прве реакције из победничког СДС биле су речи њеног лидера Јанеза Јанше да га радује четврта по реду победа СДС на европским изборима у Словенији, да је ово победа десних странака и највећи пораз Владе коју чини „транзицијска левица”, те да са својим изабраним европских посланицима из редова СДС стоји иза обећања да ће се они вратити у Словенију када СДС преузме власт – што се по овим резултатима чини очигледним. Премијер и председник Покрета Слобода Роберт Голоб је нагласио да Влада није на изборима изгубила, а посебно не водећи владајући Покрет Слобода јер је постигнута висока излазност, на сва четири референдумска питања одговорено је потврдно (што иницијално био план Владе иако је премијер Голоб рекао да лично против дозволе за узгајање конопље за личну употребу), те да је Покрет Слобода добио око 22% гласова. Опозиционом лидеру Јанши поручује да не очекује да ће се повући, правећи паралелу са тим да је француски председник Емануел Макрон одмах по саопштавању резултата избора на којима је у земљи победила екстремна десница распустио парламент и расписао ванредне изборе (Ноћеvar 2024b).

## **РЕЗУЛТАТИ САВЕТОДАВНИХ РЕФЕРЕНДУМА КОЈИ СУ ОДРЖАНИ УПОРЕДО СА ИЗБОРИМА ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ, 9. ЈУНА 2024. ГОДИНЕ**

На саветодавним референдумима излазност је била далеко мања – о уређењу права на помоћ при добровољном окончању живота (еутаназији) – 696.710 (41,18%), о увођењу преференцијалног гласања за изборе за Државни збор – 696.137 (41,16%), о гајењу и преради конопље у медицинске сврхе – 695.719 (41,13%) , и о гајењу и поседовању конопље за ограничену личну употребу - 696.703 (41,18%) (Državna volivna komisija – Republika Slovenija 2024).

Према резултатима референдума – за уређење права на помоћ при добровољном окончању живота (еутаназији) за је гласало 54,86% а а против 45,14% , о увођењу преференцијалног гласања за изборе за Државни збор – за је гласало 70,83% а против 29,17%, о гајењу и преради конопље у медицинске сврхе за се изјаснило 66,64% а против 33,36%, и о гајењу и поседовању конопље за ограничену личну употребу за се изјаснило 51,55% , а против 48,45% (Državna volivna komisija – Republika Slovenija 2024).

### **ЗАКЉУЧАК**

У Словенији је на изборима за Европски парламент 2024. године, у односу на претходне европске изборе 2019, дошло да померања у десно. То јесте пратило генерални европски тренд који је показао јасно јачање европске деснице, па и крајње деснице. Свакако да су близина ратног сукоба у Украјини, одједи израелско-палестинског сукоба, али и политичка померања у Европи (победа деснице у Француској, а посебно у Немачкој), кроз скретање фокуса бирача на питање европске безбедности имале свој утицај на резултате и у Словенији.

Па ипак, као и у свакој држави тако и у Словенији сваки избори, па и европски имају неке своје посебне особине. Конкретно, лево-либерална Влада била је на половини мање или више успешног мандата, али ипак то је генерално време када словеначко јавно мњење даје смањену подршку власти. Са друге стране, водећа опозициона десна и популистичка СДС, агилна у свом наступу и појединачно константно најјача национална странка на терену широм Словеније, користила је сваку прилику да критикује рад Владе,



па је то хтела да пренесе и на терен европских избора. Њиховом дисциплинованом бирачком телу одговарала је ниска излазност, на које је Влада Роберта Голоба одговорила расписивањем саветодавним референдумима које су изазивале спорове у словеначкој јавности у претходном периоду (о еутаназији, о преференцијалном гласању и на националним изборима, те о гајењу и преради конопље и њеној ограниченој личној употреби) које су, саме по себи, више занимале либералне бираче, и тиме желела да постигне повећање излазности.

Поједина истраживања показивала су да је проширењу излазности саветодавни референдуми допринели са 5 до 6 процентних поена, а укупно виша излазност износила је преко 12% у односу на претходне европске изборе, па се она може тумачити једноставно и одржавањем референдума, али и генерално већом заинтересованošћу бирача за исказивање своје политичке воље путем избора, овог пута европских.

Симболички, ЕПП је добила пет посланика у Словенији, АЛДЕ/RENEW два, ПЕС и Зелени по једног, што у светлу претпостављене будуће већине у Европском парламенту значи да би у нову европску коалицију требало да уђе осам од девет изабраних посланика, уколико се понови ситуација из 2019. године. То, уједно, значи да се Словенија и поред политичког скретања у десно бар на европској равни и даље држала европског *mainstram*-а. Резултати референдума су, са друге стране, показали јасну сагласност грађана са предложеним увођењем преференцијалног гласа на националним изборима и слободним гајењем и прерадом конопље у медицинске сврхе (што ни до сада није било изричито забрањено), док је извесне резерве показано према питањима еутаназије и посебно слободне личне употребе конопље (марихуане). Има тумачења да је овакав резултат изборно-референдумског циклуса карактеристично словеначка особина јер је на либерализам младих генерација дошао конзервативно-хришћански одговор старијих генерација и заправо дао парадоксалан, али аутохтон резултат – на изборима су несумњиво победиле десне странке, али су сви саветодавни референдуми, са прилично постмодерним и либералним интенцијама, прошли успешно.

Конечно, имајући у виду да су ово били и својеврсни „барометар” избори на средини мандата актуелне лево-либералне владе, калкулација показује да странке власти бележе пад популарности (добиле три од девет европских посланика), те да би у овом тренутку власт могле да формирају десне странке – СДС, НСи и СЛС (која је

готово утростручила свој изборни скор у односу на парламентарне изборе 2022. године). То је, за словеначке услове, већ нарочито индикативно. Имајући у виду својеврсну проказаност СДС и њеног лидера Јанеза Јанше, због ауторитарног и провокативног вођења политике, у водећим лево-либералним медијима, али и у великим градовима, нарочито у Љубљани и другим градовима – подршка грађана његовој СДС и другим десним странкама значајан су сигнал незадовољства радом Владе, али и показатељ одређене, растућу пријемчивости бирача, за десне, популистичке, антимигрантске и поруке окренуте ка томе да је безбедност граница Европске уније тренутно најважније питање.

У погледу очекивања од учешћа словеначких политичких странака на европској равни, неспорно је да ће она било се десне, либералне или леве стране пратити главни ток политике која ће се формулисати у европским институцијама. На унутрашњем плану пак у најави је наставак оштре поларизације – уместо досадашњих пет, уласку у парламент могу да се надају седам или чак осам политичких опција.

Посебне недоумице везане су за бившег председничког кандидата Анже Логара, који несумњиво има капацитет (у другом кругу председничких избора 2022. година добио је преко 46% glasova), да ако напусти СДС и формира своју странку на наредним изборима, овога пута као „ново лице деснице”, насупрот досадашњој пракси „нових лица либералног блока”, постигне солидан изборни резултат, уз отворено питање да ли ће као и СДС бити искључиво везан за сарадњу са десним партијама, или ће пак желети да прошири круг својих коалиционих партнера. Од његове одлуке би лако могло зависити ко ће формирати власт у Словенији на наредним изборима у редовном четворогодишњем мандату. У одређеној мери за словеначку политичку сцену биће значајно и даље позиционирање и кретање популарности политичара који су постигли значајније резултате на европским изборима, и то носиоца листе Весна – Еколошка странка за европске изборе Владимира Пребилича, односно председника Словенске људске странке Марка Балажича.

## РЕФЕРЕНЦЕ

- Матић, Петар. 2008. „Политичке партије и европски избори.” *Политичка ревија* 18 (4): 1067–1086. DOI: 10.22182/pr.1842008.4.
- Мијатовић, Марко. 2023. „Суперизборна година у Словенији 2022. године – огледало особености словеначке националне и локалне политике.” *Годишњак Факултета политичких наука* 17 (30): 33–49.
- Bartels, J.-E. 2023. “Are European Elections Second-Order Elections for Everyone?” *Swiss Political Science Review*. 29, 290–309. DOI: 10.1111/spsr.12559.
- Brezovšek, Marjan, Miro Haček, i Simona Kukovič. 2016. *Slovenska država in politika*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani – Fakulteta za družbene vede.
- Caramani, Daniele. 2004. *The Nationalisation of Politics; The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Daugul, Larisa. 2024. „Matjaž Han je novi predsednik SD-ja: Prepričali bomo čim več ljudi, da nam zaupajo.” *Rtv Slo*, 13. april 2024. Последњи приступ 25. септембар 2024. <https://www.rtvlo.si/slovenija/matjaz-han-je-novi-predsednik-sd-ja-prepricali-bomo-cim-vec-ljudi-da-nam-zaupajo/704850>.
- European Policy Center. 2024. “EU Elections 2024: What do party manifestos say on key policy issues?” [https://epc.eu/content/EU\\_elec.pdf](https://epc.eu/content/EU_elec.pdf).
- Evropski svet – Svet Evropske unije*. 2023. „Evropski svet sprejel dogovor o sestavi Evropskega parlamenta.” *Evropski svet – Svet Evropske unije*, 22. septembar 2023. Последњи приступ 26. септембар 2024. <https://www.consilium.europa.eu/sl/press/press-releases/2023/09/22/the-european-council-establishes-the-composition-of-the-european-parliament>.
- Ferlič Žgajnar, Brigitte. „Zdravniki naj se odločijo, ali bodo delali v javnem sektorju ali drugje.” *Delo*, 31. maj 2024. Последњи приступ 13. септембар 2024. <https://www.delo.si/novice/slovenija/zdravniki-naj-se-odlocijo-ali-bodo-delali-v-javnem-sektorju-ali-drugje>.

- Fink Hafner, Danica. 2006. „Strankarski sistem v Sloveniji: od prikrite k transparentni bipolarnosti.” У *Političke stranke i birači u državama bivše Jugoslavije*, ur. Zoran Lutovac, 363–384. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung-Institut društvenih nauka.
- Hix, Simon, and Christopher Lord. 1997. *Political Parties in the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
- Hočevar, Barbara. 2024a. „Če bi bile volitve jutri, bi Vesna prestopila prag.” *Delo*, 13. maj 2024. Последњи приступ 6. октобар 2024. <https://www.delo.si/novice/slovenija/s-kampanjo-lahko-stranke-precej-prividimo>.
- Hočevar, Barbara. 2024b. „Zmaga desnega pola v večeru preobratov.” *Delo*, 10. jun 2024. Последњи приступ 16. октобар 2024. <https://www.delo.si/novice/slovenija/zmaga-desnega-pola-v-veceru-preobratov>.
- Jančič, Peter. 2024. „Vladajoči v stiski na pomoč Dnevnik z Ninamedio.” *Spletni Časopis*, 16. april 2024. Последњи приступ 23. октобар 2024. <https://spletnicasopis.eu/2024/04/16/damjaniceva-anketna-pomoc-vladajocim-v-stiski>.
- Kos, Suzana. 2024a. „Izenačenje: SDS in Gibanje Svoboda po tri poslance.” *Delo*, 7. jun 2024. Последњи приступ 11. септембар 2024. <https://www.delo.si/novice/slovenija/gibanju-svoboda-je-uspela-aktivacija-volivcev>.
- Kos, Suzana. 2024b. „Očitno so le volitve res tista prava anketa.” *Delo*, 4. jun 2024. Последњи приступ 18. септембар 2024. <https://www.delo.si/novice/slovenija/ocitno-so-volitve-res-tista-prava-anketa>.
- Kovačević, Bojan. 2019. „Izbori za Evropski parlament u vremenu 'Žutih prsluka' (Gilet jaune).” *Godišnjak Fakulteta političkih nauka 13 (specijalan broj)*: 29–53. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Lukšič, Igor. 2001. *Politični sistem Republike Slovenije – Očrt*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Marsh, M. 1998. “Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections.” *British Journal of Political Science* 28 (4): 591–607.
- Mladina*. 2024. „Anže Logar: Pripravljen sem prevzeti vodstvo SDS.” *Mladina*, 12. maj 2024. Последњи приступ 23. септембар 2024. <https://www.mladina.si/232631/anze-logar-pripravljen-sem-prevzeti-vodstvo-sds>.
- NI*. 2024. „Veliko soočenje Janeza Janše in Roberta Goloba.” *Slovenec*, 1. jun 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=lfvC9QtunL8>.

- Radić Milosavljević, Ivana. 2015. „Izbori za Evropski parlament u vreme krize: šta je drugačije ovog puta.” *Godišnjak Fakulteta političkih nauka* 9 (13): 45–62. DOI: 10.5937/GodFPN1513045M.
- Reif, Karlheinz, and Hermann Schmitt. 1997. “Second-order elections.” *European Journal of Political Research* 31 (1–2): 109–124. DOI: 10.1023/A:1006860919635.
- Rogelj, Boštjan. 2021. „Volitve in volilni sistem.” *U Mladina, posebna številka – Zgodovina, Rosjstvo države – 2. del: 9Deseta*, 74–79. Ljubljana: Mladina.
- Trampuš, Jure. 2024. „Milijarda evrov za 20 tisoč stanovanj.” *Mladina*, 7. jun 2024. Последњи приступ 20. септембар 2024. <https://www.mladina.si/233253/milijarda-evrov-za-20-tisoc-stanovanj>.
- Uradni list Republike Slovenije. 2024. Br. 15, 35.
- Vajdenfeld, Verner, i Wolfgang Vesels. 2005. *Evropa od A do Š. Priručnik za evropsku integraciju*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- Vodopivec, Peter. 2021. *Slovenska moderna i suvremena povijest*. Zagreb: Srednja Europa.
- Vogrinc, Jože. 2024. „Kaj boste naredili za Evropo, slovenski kandidati za poslance evropskega parlamenta?” *Mladina*, 15. mart 2024. Последњи приступ 10. октобар 2024. <https://www.mladina.si/231386/kaj-boste-naredili-za-evropo-slovenski-kandidati-za-poslance-evropskega-parlamenta>.
- Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament, „Uradni list Republike Slovenije”, 96/2002, 40/2004, 41/2007, 109/2009, 9/2014, 59/2017, 12/2024.
- Zver, Milan. 2019. *30 let zvestobe Sloveniji*, Ljubljana: Nova obzorja.

**Petar Matic\***

*Institute for Political Studies, Belgrade*

**Marko Mijatović\*\***

*Belgrade*

## **ARE EUROPEAN VOTERS MOTIVATED? THE CASE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 2024**

### **Resume**

The elections for the European Parliament in the Republic of Slovenia on June 9, 2024 are part of a broader electoral process in which nine Slovenian deputies are elected to the European Parliament for the next mandate period 2024-2029. years. The aim of this paper is to describe and explain in basic terms the overall Slovenian and European context of the elections, the special characteristics of the Slovenian political scene, and the results of these elections.

On this occasion, the traditional ideological division of Slovenian society on the right-center-left line came to the fore in the middle of the mandate of the left-center government of Robert Golob in the electoral system that favors large national parties (proportional system with one electoral unit without census, preferential voting), traditionally low turnout in European elections in Slovenia. Consultative referendums held in parallel on changing the electoral system (introduction of preferential voting), on laws on the cultivation and processing of hemp for medical purposes, laws that allow the use of marijuana and medical euthanasia

---

\* E-mail address: pmatic75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762.

\*\* E-mail address: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287.

also reflected some of the Government's priorities, the right-wing opposition's response, and finally the citizens' decisions.

**Keywords:** European elections, Slovenia, political parties, referendums, electoral system, contextual political analysis

---

\* Овај рад је примљен 31. јула 2024. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. новембра 2024. године.